

Gimbernat, 2016 (**) 66, 183-188

LA MOLINA: PIONERA EN EL REGISTRE I TRACTAMENT DE LES LESIONS D'ESQUÍ

ARNELLA PARIS, Maria⁽¹⁾; GARCIA-CASCON SOLANS, Alba⁽²⁾;
VILLAMUERA GARCIA, Marina⁽²⁾ - ; DE LA FUENTE BOMBARDÓ, Rosa⁽³⁾

⁽¹⁾Directora Mèdica Centre Mèdic La Molina (CMLM). Metgessa Traumatòloga Hospital Transfronterer de Cerdanya. ⁽²⁾Infermera Centre Mèdic La Molina. ⁽³⁾Administrativa Centre Mèdic La Molina.

A cavall entre el Ripollès i la Cerdanya, i entre el Puigmal i la serra del Cadí, trobem l'estació d'esquí de La Molina amb més de cent anys d'història. La Molina no només és coneguda actualment per a ser una estació de referència a nivell estatal en la pràctica d'esports d'hivern, sinó també perquè va ser capdavantera en potenciar aquest esport, ja sigui amb l'arribada del primer tren d'esquiadors a Puigcerdà, amb la construcció de les primeres instal·lacions mecàniques a pistes als anys quaranta, o en ser la primera estació en realitzar classes d'esquí, entre d'altres activitats.

A Europa es va obrir la primera pista d'esquí el 1885, però no va ser fins el 1908 que es va començar a esquiar a La Molina. Els primers esquiadors van ser joves atrevits que van descobrir aquest esport a través del Centre Excursionista de Catalunya (CEC). Organitzaven excursions a la part baixa de La Molina que era de pendent suau. El material era molt rudimentari i van aprendre a esquiar de manera autodidacta. La gent que volia esquiar havia d'agafar la diligència "La Ceretana" que anava de Ripoll a Puigcerdà i s'aturava a l'hostal vell de La Molina. I, de fet, és d'aquesta època que data el primer peatge de La Cerdanya, que cobrava per mantenir net de neu el camí d'Alp a La Molina.

A Catalunya l'any 1911 s'organitza la Setmana d'Esports d'Hivern a la vall de Ribes. Les dones que hi van participar van ser considerades massa agosarades i van haver d'afrontar molts obstacles, entre ells esquiar amb faldilles i fer front a les crítiques de la societat ja que estava mal vist que les dones practiquessin esports a la muntanya.

L'esquí a Catalunya es va popularitzar el març de 1923 amb l'arribada del primer tren d'esquiadors a La Molina. Com no existien remuntadors, havien de superar els desnivells a peu i Font Canaleta era una pista perfecta per gaudir de la neu degut a la seva suau orografia.

Però l'esquí sempre ha estat considerat un esport de risc, i com a conseqüència dels accidents que es produïen derivats de la pràctica d'aquest, La Molina va ser la primera estació d'esquí del país que va disposar d'unes instal·lacions específiques al peu mateix de les pistes per atendre els accidentats i tractar-ne les lesions. A partir dels anys 40, una petita habitació del Xalet del Centre

Excursionista de Catalunya (CEC), equipada amb material sanitari i instrumental mèdic, feia les funcions de clínica, atesa pel Dr. Narcís Batller Roger, metge titular de la població d'Alp. És així com es va posar en marxa el primer Servei Mèdic en una estació d'esquí de l'Estat.

El 28 de febrer de 1943 s'obria el teleesquí de Font Canaleta, el primer de l'Estat. Van haver de ser creatius alhora de construir la instal·lació ja que no disposaven de corrent elèctric. Es va tirar una línia elèctrica de ferro galvanitzat des d'Alp i els pals de la línia eren pins tallats que també es van utilitzar com a pilones del teleesquí. Així va ser com van començar les primeres cues d'esquiadors als remuntadors.

La Molina també va ser pionera en l'actuació de socorristes en una estació d'esquí. L'any 1951 van actuar els primers socorristes que eren voluntaris del Grup de Alta Muntanya del Club Muntanyenc Barcelonès i depenien de la Federació Catalana d'Esquí. Transportaven els ferits a canvi del forfait, el tren i el dinar. Les lliteres amb les quals s'evacuaven els lesionats de les pistes eren rudimentàries però van ser les precursors del matalàs de buit actual.

Des de l'any 1950 fins al 1961, el Servei Mèdic es va ubicar en un edifici annex al Xalet, darrere el guardaesquí. Posteriorment, es va traslladar a l'Hotel Adserà fins que el 12 de desembre de 1968 es va inaugurar La Clínica de La Molina. Aquesta última era una construcció de dues plantes davant del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), ubicat a 1567 metres d'altitud. La part de baix era la zona d'atenció sanitària amb un aparell de Rajos X portàtil, sala de guixos, sala de cures (incloent una habitació amb dos llits per ingressar pacients) i la porta del garatge donava entrada a les ambulàncies que transportaven els accidentats. I al segon pis es trobava la residència pel personal mèdic i d'infermeria que hi treballaven durant la temporada d'esquí. Aquest nou centre va ser finançat per la *Mutualidad General Deportiva* i se li va posar aquest nom. Posteriorment, es va anomenar Clínica J.A. Samaranch, promotor del centre i en aquell moment Delegat Nacional d'Esports.

En la mateixa temporada de la inauguració de la Clínica, hi va haver un accident en el telecabina. Es van despendre dues cabines amb el resultat de tres persones mortes i dues ferides greus. El personal sanitari de la Clínica juntament amb el personal de la Creu Roja de Puigcerdà, la Guàrdia Civil i nombrosos voluntaris de la comarca, van participar en les dures tasques de rescat.

El Dr. Josep Maria Figueras Anmella (Barcelona 1926-2011), també conegut com a "Pitu" Figueras, va assolir gran prestigi internacional com a metge traumatòleg. A l'acabar la carrera al 1950 va començar a treballar a la Clínica de La Molina com ajudant del Dr. Gras, i va ser allà on se li va despertar un gran interès per les lesions d'esquí i la seva prevenció. El Dr. Figueras anava a treballar amb el seu cotxe i a dins portava un aparell de rajos X portàtil per poder diagnosticar millor les lesions. Durant uns anys de la seva joventut (1948-1951), va formar part de l'Equip Nacional Espanyol d'Esquí Alpí com a atleta. I més tard hi va anar com a metge fent realitat el somni d'anar a varis Jocs Olímpics (1956-1988). Gran entusiasta de l'esquí i la medicina, el Dr. Figueras va saber unir les seves dues

grans passions. Divulgador nat, va centrar la seva carrera en la investigació i prevenció dels accidents derivats de l'esquí. L'any 1986 va formar part de l'equip fundador del programa de televisió "Tems de Neu" on hi apareixia donant consells de seguretat als esquiadors.

Una de les moltes anècdotes durant aquests anys, tal i com explica la seva filla Clara, va ser quan en un campionat internacional de salts, un dels saltadors que anava per davant seu va caure malament i va demanar assistència mèdica. El Dr. Figueras va sol·licitar al jutge de cursa avançar el seu salt per poder assistir al ferit el més aviat possible. Com a metge apassionat de l'esquí, la seva prioritat era que un esquiador lesionat tornés a esquiar el més aviat possible, per aquest motiu es va centrar en estudiar la causa mecànica i fisiològica dels accidents d'esquí.

El 1957 va començar a confeccionar un model de fitxa perforada que permetia conèixer i enregistrar amb tot detall les lesions que es produïen a les pistes d'esquí de l'estació. La mida de les fitxes era de 14,8 cm x 21 cm (DIN-A5). Al centre hi constava el dia i l'hora de la visita, el nom del doctor, el nom del pacient, l'edat, l'adreça, el diagnòstic, el tractament, el mecanisme de lesió, la pista i el tipus de fixació de l'esquí. Al marge superior hi constava la part anatòmica afectada amb els diferents tipus de lesions possibles de cada zona. Al marge inferior s'hi marcava el tipus de neu (primavera, pols, dura...), el tipus de pendent de la pista, la meteorologia, la velocitat a la que anava l'esquiador en el moment de l'accident, el nivell d'esquí i els dies esquiats que portava la persona aquella mateixa temporada. Al lateral dret hi constava el sexe del pacient i l'edat, i al lateral esquerra hi constava quantes hores feia que esquiava abans de lesionar-se, els anys que portava practicant aquest esport, el tipus de fixació de seguretat, material de construcció de l'esquí i característiques de les botes.

Cada ítem de les fitxes estava perforat, i per procedir a l'enregistrament de les dades es procedia a "trencar" aquesta perforació amb unes tenalles tipus pica-bitllets. Posteriorment, mitjançant una vareta metàl·lica llarga, es realitzava una lectura per l'extracció de dades i elaboració d'estadístiques. Les fitxes es col·locaven a dins d'un arxivador i, mitjançant aquest estri, s'elevaven uns centímetres. D'aquesta manera es podia fer una lectura en negatiu de les fitxes que havien estat perforades del tot i no s'havien elevat, de les que si s'elevaven. És així, amb el recompte manual de tots els paràmetres de les fitxes, com es va aconseguir tenir un gran arxiu on es relacionava les lesions amb l'entorn, el material i l'esquiador. D'aquesta manera, la Clínica de La Molina, no només feia les funcions de centre mèdic, sinó també de centre d'investigació i prevenció. Mitjançant aquest mètode manual, es van recollir aproximadament 9500 fitxes.

Aquest model va funcionar fins el 1980, que va ser quan es van substituir per un sistema informatitzat.

Al 1991 el Dr. Figueras va deixar la direcció de la clínica de La Molina, passant aquesta a mans del Dr. Santi Sirvent fins l'any 2006. Aleshores la direcció del centre va passar a mans del Dr. Aleix Vidal i aquell mateix any a mans del Dr. Jordi Gassió (subrogada al Dr. Francisco Sugo durant 2 anys) fins el 2013. Des

d'aleshores fins a l'actualitat, la Direcció Medica està a càrrec de la Dra. Maria Arnella, metgessa traumatòloga de l'Hospital Transfronterer de Cerdanya.

Com a conseqüència de la pujada de la cota de neu, el 2007 es va inaugurar un nou Centre Mèdic a La Molina ubicat a peu de pistes, a la cota 1700. Aquest nou centre consta de cinc sales de visita i un "box" per pacients crítics comunicat directament amb l'entrada de l'ambulància. Des de la temporada 2015-2016 el centre mèdic disposa de radiologia digital. La recollida de dades estadístiques continua, adaptant-se als nous temps i noves modalitats d'esquí. Des de l'any 1980 i fins a l'actualitat, el registre estadístic de les lesions d'esquí a La Molina és d'aproximadament 32500 casos, fent constar els següents ítems: nom de l'accidentat, adreça, lloc de l'accident, nivell d'esquí, modalitat d'esquí (alpí/snowboard), tipus de proteccions utilitzades (casc, canellera, tortuga, etc.), diagnòstic, gravetat de la lesió, equip mèdic tractant i mitjans d'evacuació tant de pistes com des del Centre Mèdic. Des de que el centre està ubicat al nou emplaçament, cal destacar que l'equip sanitari està preparat també per desplaçar-se a pistes i atendre a aquells ferits de major gravetat que requereixin assistència immediata al lloc dels fets.

Així doncs, podem dir que la Clínica de la Molina ha estat pionera en el registre i tractament de les lesions d'esquí, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat. Les fitxes d'enregistrament han estat una eina imprescindible per estudiar la casuística dels accidents d'esquí, i poder relacionar les lesions amb el tipus de neu, així com observar i documentar com l'evolució dels materials ha produït un canvi en les lesions d'esquí.

Josep M. Figueras Arnella (1926-2011), capdavanter de la medicina de l'esquí a Catalunya, pel seu treball a La Molina. Foto dels anys joves, i foto habillat per l'esport.

ANNEX

Copia de la fitxa original que s'utilitzava per l'elaboració de les estadístiques.

DUE Fractura Sirotis Varios		TOBILLO Disensión Disensión Sirotis Fractura M. peroné Fractura M. tibia Luxación Lesiones VARIOS PIERNA Fractura tibia Fractura tibia y peroné Espondilia Transversal Oblicua con minúta Injerto exterior Injerto medio VARIOS RODILLA Dist. Lig. Lat. Int. Dist. Lig. Lat. Ext. meniscos Fractura Varios FEMUR TRONCO Fractura costilla Fractura columna Fractura codo CABEZA CARA Ext. Superior													
ALTA BAJA SUJETA BIEN SUJETA MAL MADERA PLASTICO METAL OTROS		BOTA ESQUI No seguridad Rot. Fix. Graduado No graduado Sujeta el esquí No suelta		Servicio de Traumatología de la Molina Dr. Fecha Hora Nombre Edad Domicilio Diagnóstico Tratamiento Mecanismo lesión Pista Fijación		Frac. Torax luxacion hombro luxacion codo sinovitis muñeca Dist.metac. falan.pulgar Dedos Varios 10 15 20 25 30 40 50 Mas de 50 Femenino Masculino									
1ª 2ª 3ª 5ª 10ª Mas de 10		AÑOS ESQUI 1 H. 2 H. 3 H. MAS DE 3 H.		DIAS ESQUI TEMPORADA 1º día 2º día 3º día 4º día Mas de 4		ESQUIADOR DEBUTANTE REGULAR INICIADO		VELOCIDAD 0 + ++ +++		TIEMPO BUENO MALO		PENDIENTE FUERTE REGULAR LLANA		NIEVE N.POLVO N.POLVO PESADA N.HELADA N. PRIMAV. N.PROF.PESADA N. COSTRA	

BIBLIOGRAFIA

- Fontanet M, Torrellas O. La Molina, on la neu ha fet historia. Barcelona: Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya; 2003.
- Ivan M. Fallece el Dr. Josep M^a “Pitu” Figueres [Internet]. Catalunya: Nevasport; 1 octubre 2011 [accés 12 maig 2016]. Disponible:<http://www.nevasport.com/noticias/art/33419/Fallece-el-Dr-Josep-M-Pitu-Figueres/>
- Esporrín E. La Molina, donde la nieve ha hecho historia [Internet]. La Vanguardia; 13 juny 2014 [accés 12 maig 2016]. Disponible: <http://blogs.lavanguardia.com/nieve-y-turismo-en-un-click/2014/06/13/la-molina-donde-la-nieve-ha-hecho-historia-59924/>
- Federació Catalana d'Esports d'Hivern. I Premi “Col·laborador i Esport” Dr. Pitu Figueras 2014. A: www.fceh.cat [Internet]. Federació Catalana d'Esports d'Hivern; 10 febrer 2014 [accés 20 maig 2016]. Disponible: [http://www.fceh.cat/pdf/FCEH_26_sobre_el_premi_FCEH_4_Premi_Pitu_Figueras_2014\[1\].pdf](http://www.fceh.cat/pdf/FCEH_26_sobre_el_premi_FCEH_4_Premi_Pitu_Figueras_2014[1].pdf)
- Ribas M. Un segle d'esquí a Catalunya 1908-2008. A: www.turiski.es [Internet]. Turiski; 7 octubre 2013 [accés 14 maig 2016]. Extensió 6p. Disponible: <http://www.turiski.es/wp-content/uploads/2013/10/Unsegledeesqui1908-2008.pdf>
- Rosell F. Tres personas muertas y otras dos heridas graves al desprenderse dos telecabinas en “Puig d'Alp” [Internet]. La Vanguardia. 14 enero 1969; p.25. Disponible:<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1969/01/14/pagina-25/33570810/pdf.html>
- Corporació catalana de Mitjans Audiovisuals. Mor el Doctor Josep Mª Figueras, pioner en la medicina esportiva i vinculat a TV3. A: www.ccma.cat [Internet]. Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals; 30 setembre 2011 [accés 15 maig 2016]. Disponible: <http://www.ccma.cat/esport3/mor-el-doctor-josep-m-figueras-pioner-en-la-medicina-esportiva-i-vinculat-a-v3/noticia/1398946/>
- Museu Dr. Josep Maria Figueras. La Molina.